

LATİN AMERİKA MODERN SANATI ÜZERİNE ON THE MODERN ART OF LATIN AMERICA

NESİL ALTINOK

*M.A., Sanat Tarihçisi, Restoratör
Mexico City, Mexico
nesaltinok@gmail.com*

Doku, renk, canlılık, heyecan... farklı bir palet...

Latin Amerika kıtası tarih boyunca önemli politik ve sosyal olaylara sahne olmuş, birçok savaş mücadelesi vermiş, kanlar dökmüş ve en sonunda değişik kültürden, renkten ve dilden insanı birleştirerek bugünkü kültürel zenginliğinin temellerini atmıştır. Günümüzde modern ve çağdaş Latin Amerika sanatına baktığımızda çok geniş bir yelpaze ile karşı karşıya gelmekteyiz. Yelpazenin her bir bölümünü oluşturan farklı renk, doku ve canlılık bizlere bu kıta sanatının zenginliğini ve çeşitliliğini göstermektedir.

Latin Amerika'da modern sanata geçiş milliyetçilik olgusu etrafında gelişmiştir. 1910 *La Revolución* (Meksika Ayaklanması) o zamanın devlet yönetimine karşı halk tarafından ortaya çıkmış ve bu ülkede başlayan direniş hareketleri diğer Güney Amerika ülkelerinde de büyük ilgi uyandırmıştır. Bu olaylar milli harekete dönüşmüş ve bir çok farklı kültürden insanın kimlik arayışı içerisine girmesine ve kendi milli özüne dönmesine vesile olmuştur.

Aydınlar ve sanatçılar içinde yaşadıkları sosyal düzeni sorgulamaya, sanat öğrencileri Akademi'nin kapılarında klasik temelde eğitime karşı protestolar yapıp sanatta daha modern bir yol izlemenin gerekli olduğunu savunmuşlardır. 1920'lerde başlayan ve 1930'larda doruk noktasına ulaşan, öncülüğünü Diego Rivera, David Alfaro Siqueiros ve Jose Clemente Orozco'nun paylaştığı *Muralismo Mexicano* (Meksika Duvar Resimciligi), sanatta yerelciliğin önemini ortaya koymuştur. Öyle ki getirdikleri bu yenilik diğer Güney Amerika ülkelerinin sanatınada yansımıştır. Böylelikle 1920'lerden başlayarak 1950'li yıllara kadar uzanan süre içerisinde Latin Amerika plastik sanatında primitist formlar, toprak tonları aranmış ve bu sayede kendi özlerine dönerek bir kimlik arayışına gidilmiştir.

Şunu da belirtmek gerekir ki Meksika dahil olmak üzere Küba, Kolombiya, Venezuela, Uruguay ve diğer birçok Latin Amerika ülkesi sanatçıları ortaya çıkan bu milliyetçilik hareketleriyle batının getirmiş olduğu modern bakış açısına sırtlarını tamamen dönmemişlerdir fakat birçoğunun Avrupa'da şahit olduğu yeni sanat modelleri onların tuvalinde sadece yerli figürü betimlemede bir araç olmuştur. Bu yolla modernin ve yerellığın sentezinden meydana gelmiş olan yeni bir yorum, yeni bir ifade

şekli ortaya koymuşlardır. Bu sanatçılardan kolombiyalı Rómulo Rozo (1899-1964) ve Alberto Acuña (1904-1994), perulu José Sabogal (1888-1956) milli değerlere önem vererek tarihi köklere doğru bir keşif yapmışlar, heykellerini ve tuvallerini meydana getirirken yerel olanı yüceltmişlerdir.

1960'lara geldiğinde bu kıta sanatının kendini tekrar sorguladığını ve yeni ifade şekilleri aradığını görmekteyiz. Meksika'da 1950'lerin sonu ve 1960'ların başında Jose Luis Cuevas, Vicente Rojo, Arnoldo Coen, Francisco Toledo, Manuel Felguerez ve daha birçok sanatçının öncülüğünü yaptığı *Generación de la Ruptura* grubu ile karşılaşmaktayız. Bu grubun sanatçıları Meksika Duvar Resimciliği'nin politik amaçlı yeniliklerine karşı çıkmış ve sanatta daha özgür ve soyut formların yer alması gerektiğini savunmuş ve belli bir sanat tarzına bağlı kalmadan, herbiri kendine göre ama figüratiften çok soyut bir stil yakalamışlardır.

Bu grubun ortaya çıkmasında elbette 1930'larda ve 1940'larda kendi çağdaşlarından farklı bir yol izleyerek öne çıkan Rufino Tamayo'nun büyük bir önemi vardır. Kendisi Rivera ve Siqueiros gibi yerelciliğe önem vermiştir fakat folklorik öyelerden kaçınmış ve kendi sanatında özü arama endişesi içine girmiştir. Resmi diğer çağdaşlarının yaptığı gibi politik bir araç olarak kullanmamıştır. Tamayo tuvaline ya da duvarına yansıttığı figürleri inşa etmek yerine bozmayı seçmiştir. Vücutları işlerken Kolomb öncesi döneme ait seramiklerin üzerinde bulunan şekillerden ve figürlerden etkilenmiştir. Bu farklılıklarıyla Tamayo 60'ların sanatçısının bugün izlediği yolda ona ışık tutmuştur.

Cuevas'ın bu yeni grubun üyelerinin arasında ayrı bir yeri vardır. Kendisi 1956 yılında belki de Tamayo'nun etkisinde kalarak *La Cortina de Nopal* (Kaktüs Perdesi) adlı bir Manifesto yayınlamıştır. Bu bildirisinde o zamanın sanatını eleştirmiş ve mevcut plastik sanatın değişmesi ve onda yeni ifadeler ve formlar aranması gerektiğini belirtmiştir. Onun bu tepkisi yukarıda bahsedilen sanatçıların biraraya gelerek *Generación de la Ruptura* grubunu kurmalarında ilk adım olmuştur. 1980'de yapılmış olan bir röportajda Cuevas (1934) şöyle demiştir: "*benim sanatım dört farklı konuda incelenir: hastalık, et, fahişelik ve zorbalık. Bütün bunları küçükken öğrendim*"¹. Sanatçı Goya'nın grotesk figürlerini andıran tarzda formlar benimsemiştir. Bu yüzden çoğu zaman heykellerinde ve çizimlerinde şiddet içerikli formlara ve sert çizgilere yer vermiştir. Sanatçı eserlerinde daha çok akrilik, kara kalem, mürekkep ve bronz malzemeler kullanmıştır. Çizim ve heykel dışında gravür üzerine yaptığı çalışmalarında mevcuttur.

Francisco Toledo (1940) Oaxaca bölgesinin Juchitan köyünde doğmuştur. Kırsal ortamda yetişen sanatçı şehirde aldığı sanat eğitimiyle adeta kültürel bir değişim yaşamıştır. İki farklı gerçeğin arasında kalmış olan Toledo ortaya koyduğu eserlerinde kalbinin sesini dinleyerek kendi iç dünyasıyla bir diyalok içine girmektedir. Öyle ki kurduğu bu iletişim onu eski köklerine kadar götürür ve adeta Cortez öncesi ve sonrası

¹ Ensayo de Eduard J. Sullivan, Artistas Latinoamericanos del siglo XX, Exposición organizada por Waldo Rasmussen

bir zamanda geçmişe yolculuk yaptırır. Eserlerinde vahşi hayvanların yer aldığı mitolojik ve sihirli bir dünya koyar önümüze. Ona göre cinsel ilişki çoğu zaman yaratılan herşeyin temelinde yeralır. Dolayısıyla onun resimlerinde dışı bir keçi bir kadın figürüne dönüşebilir ve erkeği simgeleyen yabani bir tavşan bu figürün arkasında yer alabilir. Bu yolla bize anlatmak istediği aslında dünyada varolan bütün türlerin farklı maskeleri altında aynı özden geldiğidir.

Kolombiyalı sanatçı Fernando Botero (1932) ironinin, anıtsal ve hacimsel olanın ressamıdır. Öyle ki eserlerinde ki figürlerde kütleli formlar kullanarak doğduğu şehrin güncel hayatına eleştirel bir gözle yaklaşmıştır. Sanat kariyeri boyunca çeşitli kültürlerin arasında bulunmuş, kendini yeniliklere açmış ve onlardan aldığı ilhamla birçok çağdaşından farklı bir sanat dili ortaya koymuştur.

1953 ve 1955 yılları arasında Avrupa'nın değişik kentlerinde yaşamış ve klasik sanatçılar üzerine çalışmıştır. 1956'da Meksika'ya yaptığı seyahatte modern ve Kolomb öncesi doneme ait yerli sanatıyla tanışmıştır. Özellikle Meksika duvar ressamlarından Jose Clemente Orozco'nun yaptığı işlerden çok etkilenmiştir. Kolombiyalı sanatçıdaki bu anıtsallık ve şekil bozma merakı büyük olasılıkla Floransa'da bulunan rönesans dönemi fresklerinden ve Meksika Duvar Ressamcılığı'na duyduğu ilgiden gelmektedir. Ortaya çıkardığı eserlerle bugünkü sanat camiasında önemli bir yere sahiptir.

1960'ların sonu ve 1970'lerin başlarında genel olarak birçok Latin Amerika ülkesinde darbe sonucu meydana gelen diktatörlüğe bağlı yeni yönetim şekillerinin yol açtığı huzursuzluklar baş göstermiştir. Birçok sanatçı ve aydın grubu hayatta kalabilmek ve kendi benimsedikleri yoldan gidebilmek için ülkelerinden sürgün edilmişlerdir.

1968 yılında Amerika Birleşik Devletleri dahil olmak üzere diğer Latin Amerika ülkelerinde devlet düzenine karşı öğrenci protestoları baş göstermiştir. Böyle çalkantılı bir ortamda latin sanatçılar kendi sanatçı seslerini duyurabilmek için ayrı bir gayret içerisine girmişlerdir. Aynı sene içerisinde Meksika'nın başkentinde dönemin avangart sanatçıları tarafından Güzel Sanatlar Enstitüsü'nden bağımsız olarak eserlerini sergilemek ve başka latin ülkelerinin sanatçılarıyla da iletişime geçebilmek amacıyla *Salón Independiente* (Bağımsızlar Salonu) kurulmuştur. Düzenlenecek olan sergiye arjantinli Antonio Segui, kolombiyalı Omar Rayo gibi dönemin önemli latin amerikalı sanatçıları da katılmışlardır². Bu Salon daha sonra ki yıllarda önemini yitirmiş olsada 1968'de ilk açıldığı zaman sanat camiası içinde büyük etki yaratmıştır.

Bir diğer kolombiyalı sanatçı olan Omar Rayo (1928-2010), kendi sanatını ortaya koyarken Kolomb öncesi maya ve inka sanatlarında ki geometrik üsluptan etkilenmiştir. Ona göre ilham alacağı kaynak batıda değil kendi topraklarındadır. Öyle ki 1953 yılında Madrid'te bulunan San Jerónimo sanat okulunda eğitim almak üzere kazandığı bursu red ederek Latin Amerika ülkelerini gezmeyi, yerli halkların arasında bulunup onların kullandığı boya tekniklerini öğrenmeyi ve o ülkelerin çağdaş sanatçılarının atölyelerinde yeni sanat eğilimleri edinmeyi tercih etmiştir.

² Jorge Alberto Manrique, *Arte y Artistas Mexicanos del Siglo XX*, 2000, *Lecturas Mecicanas*

1959 yılında kazandığı bir burs sayesinde Meksika'ya gitmiş ve orada bulunduğu süre içerisinde Jose Luis Cuevas ve Toledo ile tanışmıştır. 70'ler ve 80'ler boyunca çukur baskı tekniğini kullanarak gravür eserler ortaya çıkarmış daha sonra ki yıllarda yağlıboya ve akrilik tekniğine dönerek kolomb öncesi yerli sanatlarda kullanılmış olan geometrik formlarda ürünler vermiştir. Böylece yarattığı eserlerinde soyut ve daha modern bir anlayış izlemiştir.

Kübalı sanatçı Luis Cruz Azaceta (1942) 1960'larda ülkesini politik olaylardan dolayı terk eden sanatçılardan bir tanesidir. New York'ta yaşayan sanatçının eserlerinde ele aldığı temel konular sürgünün sebep olduğu yalnızlık, endişe, ayrılık gibi duyguların etrafında toplanmaktadır. Çoğu zaman büyük şehirlerin kalabalığının kişiler üzerinde yarattığı korku, endişe ve unutulmuşluk hisleride birçok tuvaline konu olmuştur. Yazar ve sanat eleştirmeni olan Robert Hughes'a göre kübalı sanatçı Amerika'da yaşayan şüphesiz gelmiş geçmiş en önemli Latin Amerika kökenli sanatçılardan biridir.

Arjantinli Julio Le Parc (1928) çağdaşlarına göre daha yenilikçi bir yol izlemiştir. Herşeyden önce yaşadığı dönemin sanatına eleştirel bir gözlemlerle yaklaşmış, onun sadece kalıplaşmış geleneksel resim ve heykel tekniklerinden ibaret olmadığını, bir eseri meydana getirirken deneysel bir yol izlemenin ve seyircinin o eserin arkasındaki anlamı kendi deneyimlerinden yola çıkarak çözmesinin önemini vurgulamıştır. Bu sebeple onun sanatında ışık ve hareket gibi deneysel öğelerin, bu ikisinin etkileşiminden doğan yansımaların yeri büyüktür.

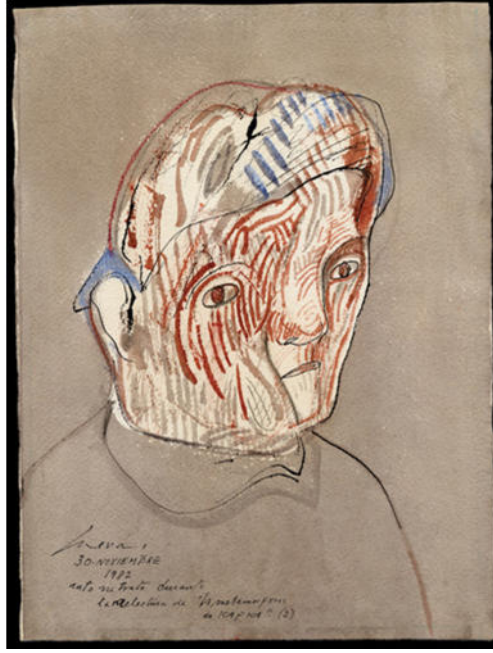
Sanatçı 1960 yılında Paris'te aralarında Horacio Demarca, Francisco Garcia Miranda ve Sergio Moyano gibi sanatçıları bulduğu GRAV (*Groupe de Recherche d'Art Visuel/Görsel Sanatlar Araştırma Grubu*) adlı grubu kurmuştur. Arjantinli sanatçıya göre sanat bir ekip içinde karşılıklı bilgi alışverişine dayanarak ortaya konmalıdır³. GRAV'ın önem verdiği konulardan biri de seyircinin pasif değil aktif bir rol oynamasıdır. Öyle ki grup, sanatlarını sokağa kadar taşımaktan çekinmez ve böylece dışarı ve içeri arasında ki sınır çizgisi ortadan kalkmış olur. Paris'in herhangi bir sokağında öylesine bir günde karşıdan karşıya geçen bir kişi bir anda yerde sallanan bir cisim, hareket halinde bir düzenek görebilir. Burada ki amaç bu mekanizmaların seyirci tarafından aktif hale getirilmesidir Başka bir deyişle keşfedilmesidir. GRAV yaptığı yenilikçi işlerle sanat camiasına yeni bakış açıları getirmiş ve belki de birçok Latin Amerika sanatçısına örnek olmuştur.

20. yüzyılın ilk yarısından ikinci yarısına kadar olan süre zarfı içerisinde Latin Amerika kıtası birçok farklı kuşaktan ve üsluptan sanatçıyı bir araya getirmiştir. Bu sanatçılar belkide iki farklı kültürün yarattığı belirsizlik arasında sıkışmış ama bunun olumsuz bir anlamda sanatlarını etkilemesine izin vermemişler aksine bu iki zıt kaynaktan beslenmişler ve ortaya çıkardıkları her bir ürün onları özgünlüğe ulaştırmıştır.

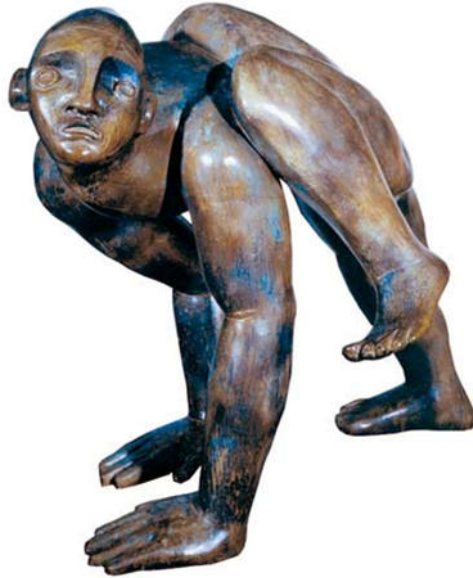
Bunun sonucunda 90'lı yıllara gelindiğinde sanat Latin Amerika'da öyle bir düzeye ulaşmıştır ki, Kuzey Amerika ve Avrupa ülkeleriyle aynı hızda yarışır hale

³ Área de Educación y Acción Cultural, Julio Le Parc, www.malba.org.ar

gelmiştir. Gabriel Orozco, Fernando Bryce, Tanya Bruguera, Daniel Senise gibi günümüz Latin Amerika sanatçıları yaptıkları performanslar, yerleştirmeler, ürettikleri çizimler, fotoğraflar ve tuvallele sanatın limitlerini zorlayarak ona farklı bir renk, doku ve heyecan katmışlardır. Onlar düşünür, araştırmacı ve yenilikçi özellikleriyle bugün sosyal düzenini eleştirmişler ve seyircinin gözünün önünde göremediği gerçeğe ışık tutmuşlardır.

Jose Luis Cuevas, Autoretrato (Otoportre), 1982, karışık teknik 37.7x28.2 cm., Jose Luis Cuevas Müzesi.

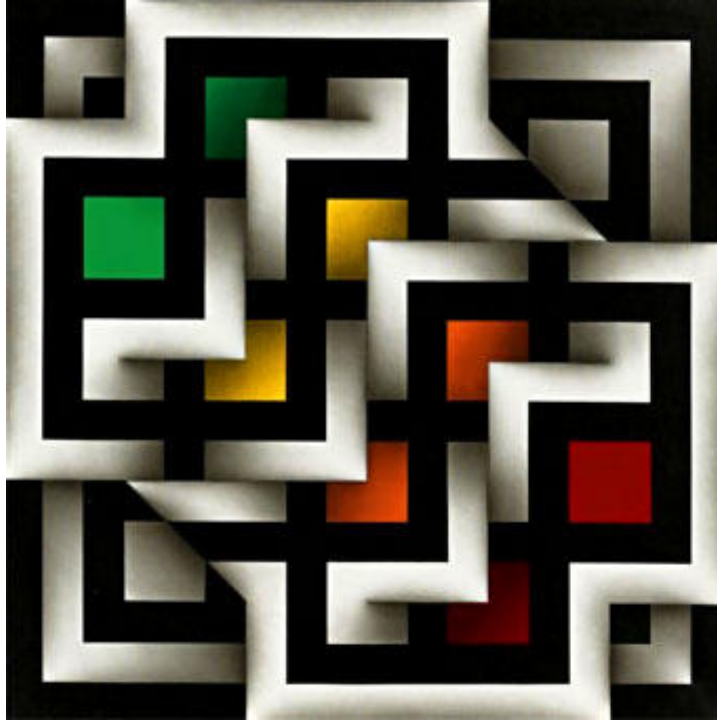
Jose Luis Cuevas, Figura Obscena, 1996, bronz, 172x210x135, Jose Luis Cuevas Müzesi.

Fernando Botero, Domingo en la tarde, (Pazar öğleden sonra), 1967, yağlıboya, 175.3x175.3cm, Galeri Rohrer Fine Art, California.

Rufino Tamayo, Animales, (Hayvanlar), 1941, yağlıboya, 76.5x101.6cm, Moma, Nueva York.

Omar Rayo, Coleopsama Artis X, 1992, akrilik,
101 x101 cm, özel koleksiyon.

Luis Cruz Azaceta, Balsero cubano en Egipto,
(Kubali Balsero Mısır'da), 1999, yağlıboya.

Luis Cruz, Azaceta, Mirando al mar, (Denize Bakarken), 1999, yağlıboya.

Daniel Senise, Untitled, (İsimsiz) 1983, tuval uzerine akrilik, 160 x 130 cm.

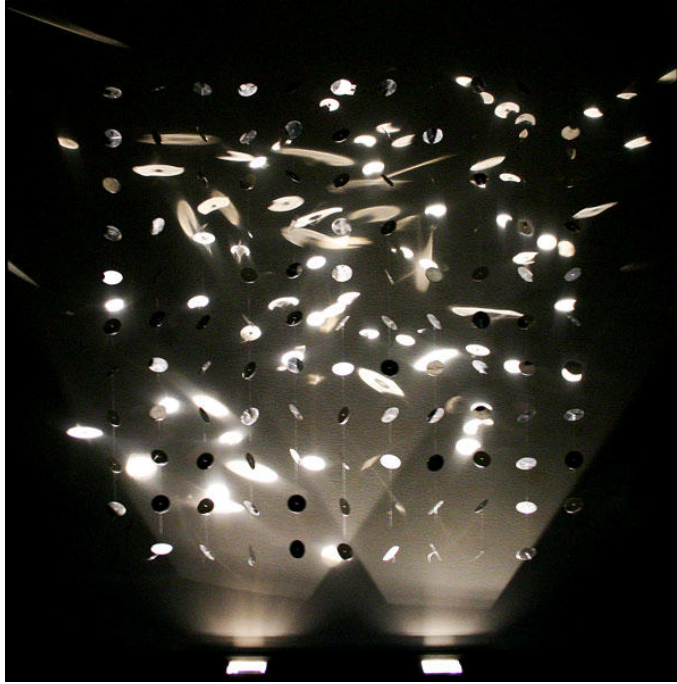
Daniel Senise, D3, 2008, tahta uzerine yağlıboya ve kolaj, 2.15 x2.15 cm.

Gabriel Orozco, *La DS*, 1993, Modified Citroën DS, (Değiştirilmiş Citroën DS)
55 1/8 x 190 x 45 3/8 inches, Galeri Chantal Crousel, Paris.

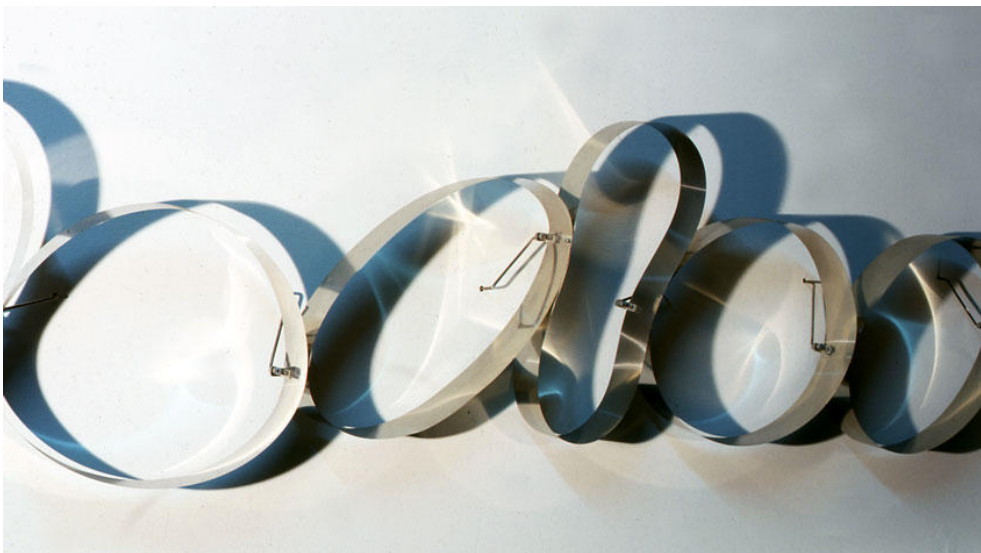
Gabriel Orozco, Pinched Ball, (Sıkıştırılmış Top) 1993,
Silver dye bleach print, (cibachrome) 16 x 20.

Julio Le Parc, Continual luz móviles, (Sürekli Hareket Halinde Işık)
1960/1966, Daros Latiamerica collection, Zurih, Photo: Zoé Tempest.

Fernando Bryce, L'humanite 18 (İnsanlık 18) Octobre, 2008 kağıt üzerine mürekkep, Limac.

Julio Le Parc, 6 Circulos en Contorsión, (6 Eğri Yuvarlak) 1967, Fundacion del Constantini Koleksiyonu, M.A.L.B.A.